

Deminutívnosť v jazyku a reči hovoriacich

Katarína VUŽŇÁKOVÁ

Abstrakt

Výskumy registra matky a učiteľky v predškolských zariadeniach ukazujú, že jedným z príznakových javov reči orientovanej na dieťa sú substantívne deminutíva. Preto sa analýzou detskej reči pokúšame zistiť, či a ako táto skutočnosť ovplyvňuje reč dieťaťa. Chceme ukázať funkcie deminutívnych sufixov v slovenčine a ich uplatňovanie v reči dieťaťa na začiatku rečovej ontogenézy. Výsledky daného výskumu by mali prispieť k poznaniu slovotvornej charakteristiky reči dieťaťa a sú súčasťou riešenia grantového projektu VEGA 1/0129/12 Modelovanie rečového vývinu slovensky hovoriacich detí v ranom veku. Zároveň sú východiskom stimulácie reči a poznávania jazyka. Preto implicitné jazykové schopnosti dieťaťa do konca predškolského veku porovnávame s metajazykovými schopnosťami a explicitným poznávaním a používaním deminutív v mladšom školskom veku.

Kľúčové slová

deminutíva, jazyk, detská reč, vývin reči, reč orientovaná na dieťa, jazykové a metajazykové schopnosti

Kontakt

Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove
katarina.vuznakova@pf.unipo.sk

Príspevok vznikol ako súčasť riešenia grantového projektu VEGA 1/0129/12 *Modelovanie rečového vývinu slovensky hovoriacich detí v ranom veku*.

Úvod

Najstaršia a azda pôvodná funkcia deminutív je pomenúvať malé a drobné veci, no postupom času sa zdrobňujúce slová začali používať aj ináč, preto popri vecnom význame má deminutívna prípona aj expresívny význam, vyjadruje sa ňou kladný a záporný citový postoj hovoriaceho (Mistrík, 1985, s. 82). Deminutívne prípony majú dve základné funkcie: 1. Ich pripájaním k lexikálnej jednotke pomenúvame niečo malé, resp. menšie ako to, čo pomenúva motivant. Niekedy malý nemusí súvisieť len s fyzickou veľkosťou rozmerov, ale s menšou prítomnosťou istej vlastnosti (väčšinou pri pomenovaní osôb, napr. *koketa* → *koketka* „trochu koketa“, ale i *koketa* „koketná žena“, t. j. *koketka* „trochu koketná žena“). 2. Deminutívnosť sa kríži s expresívnosťou, ktorou sa vyjadruje kladná, záporná alebo iná expresívna črta – napr. eufemizácia, pejoratívnosť: *suseda* → *susedka*; *dáma* → *dámička*; *husacina* → *husacinka*; *tisícina* → *tisícinka*.

Preto sa pridávaním deminutívnych prípon k lexikálnej jednotke mení jej kvantitatívny (*lod' → lod'ka*) i kvalitatívny charakter (*suma → sumička*), pričom sa tieto stránky často prelínajú (*zub → zúbok*) (porov. Furdík, 2004, s. 90). Keďže deminutíva sú nezriedka expresívnymi slovami, vyjadrujú nimi komunikanti aj svoj vzťah k okolitému svetu.

Deminutívnosť je markantným znakom reči orientovanej na dieťa (porov. Slančová, 1999; Brestovičová, 2011), preto sa vynára otázka, ako sa tento jav premieta do reči dieťaťa. Analýzou detskej reči sme sa pokúsili zistiť, ako deti používajú substantívne deminutíva na začiatku rečovej ontogenézy, t. j., ako si deti osvojujú jazykovú schopnosť používať deminutíva, a ako toto osvojovanie ovplyvňuje explicitné poznávanie deminutívnych lexikálnych jednotiek prostredníctvom metakognície a metajazyka.

1 Cieľ, metódy a východiská výskumu

Ku skúmaniu deminutív pristupujeme interdisciplinárne (porov. Vužňáková, 2012) a explanačno-deskriptívne (porov. Dolník a kol. 1999; Dolník, 2010). Preto sa pri analýze deminutív ako súčasti slovotvornej stránky detskej reči opierame o poznatky lingvistiky (Furdík, 2004; Slovník koreňových morféme v slovenčine, 2005, 2007, 2012), kognitívnej lingvistiky (Jazyk a kognícia, 2005; Pinker, 2003; Liptáková, 2009; Vužňáková, 2012), sociolingvistiky, t. j. o poznatky o používaní jazyka v reči dospelých (Brestovičová, 2011; Slančová, 1999), a vývinovej lingvistiky, t. j. o poznatky o osvojovaní jazyka deťmi (Štúdie o detskej reči, 2008; Liptáková – Vužňáková, 2009; Vužňáková, 2012; Ondráčková, 2013), i didaktiky zohľadňujúcej kognitívne aspekty vyučovania materinského jazyka (Liptáková a kol., 2011; Liptáková, 2012). Pri analýze detskej reči sme využili transkripty videonahrávok (na základe transkripčného a kódovacieho systému CHAT ako súčasti systému CHILDES, porov. Slančová, 2008, s. 18) zatiaľ jedného dieťaťa vo veku od 21. do 32. mesiaca (až v 21. mesiaci sa objavili v reči dieťaťa substantíva, ktoré možno na základe hláskovej štruktúry slova, prípadne kontextu jednoznačne hodnotiť ako deminutíva, napr. *písmento* – písmenko, *bakónik* – balkónik, *potetu* – o postieľku), ktoré sme porovnávali so záznamami longitudinálneho vývinu vlastného dieťaťa (v tomto prípade sa deminutíva objavili už v 19. mesiaci, napr. *džamko* – pyžamko, *tačík* – vtáčik, *bodička* – vodička).

2 Deminutívnosť substantív na začiatku rečovej ontogenézy

Doterajšie výskumy slovnej zásoby reči dieťaťa ukazujú, že pre detskú reč je charakteristická vysoká miera deminutívnosti (porov. Ondráčková, 2013). Naše pozorovania potvrdzujú, že substantívne deminutíva sú na začiatku rečovej ontogenézy veľmi frekventované (napr. v priebehu jednej komunikačnej udalosti v 24. mesiaci použilo sledované dieťa v 33 výpovediach 22 substantív, z ktorých iba 6

nebolo v deminutívnej podobe) a ukazujú, že deminutíva patria k prvým slovo- tvorne motivovaným slovám v detskej reči. Zdá sa, že deti dokážu veľmi skoro analogicky tvoriť deminutíva, ktoré predtým nepočuli (prípadová štúdia vlastného dieťaťa ukazuje, že prvé deminutíva sa v reči dieťaťa objavili v 19. mesiaci a v 24. mesiaci už dieťa tvorilo „vlastné“ deminutíva od okazionalizmov, resp. tvorilo druhostupňové deminutíva: hajka → *hajočka*, macík → *macíček*). Tieto skutočnosti sa pokúšame vysvetliť na základe faktorov, ktoré ovplyvňujú ontogézu reči.

2.1 Čo determinuje osvojovanie a používanie deminutív v detskej reči

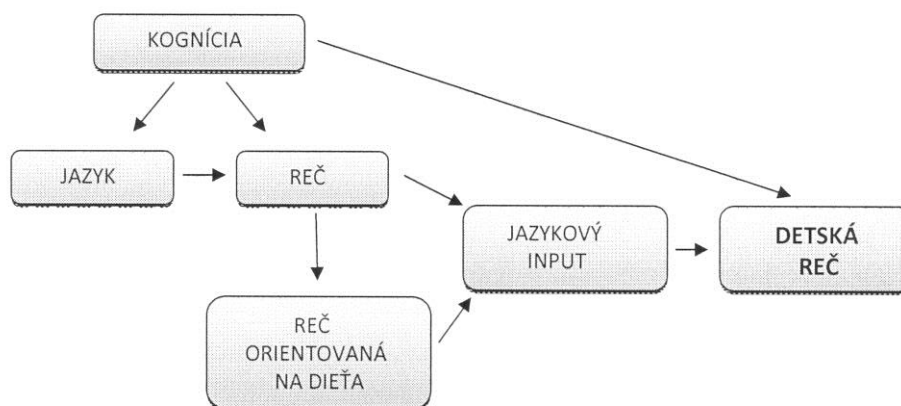
Vychádzame z toho, že jazyk a reč sú psychickou záležitosťou, teda jazykové i rečové správanie sú súčasťou kognície a podliehajú rovnakým kognitívnym princípom ako akékoľvek správanie človeka (porov. Dolník, 2005; Vužňáková, 2012). Informácie o jazyku teda získavame rovnako ako všetky iné informácie o svete. Preto osvojovanie jazyka dieťaťom na základe analógie a implikácie, resp. hypergeneralizovanie, sa objavuje v každom jazyku, (porov. Rybár, 2005). Potvrdzujú to viaceré výskumy: osvojovanie pravidelných a nepravidelných slovies v angličtine cez vzťah pamäti a používania kognitívnych princípov objasňuje S. Pinker (2003); osvojovanie tvorenia slov sme sa pokúsili objasniť na základe vzťahu pamäti a kognitívnych princípov – analógie, implikácie a synteticko-analytického myslenia – v učebnici Dieťa a slovtvorba (Liptáková – Vužňáková, 2009) a monografii Kompozitá v slovenčine (Vužňáková, 2012). Tým sa dá vysvetliť skutočnosť, že dieťa pozorovaním rečového okolia, v ktorom sa veľmi často používajú deminutíva, dokáže veľmi rýchlo samo tvoriť a používať deminutívne podoby substantív.

Detskú reč ovplyvňuje aj fungovanie a typ konkrétneho jazyka. Rozhodujúce faktory sú frekvencia daného javu v jazyku, ale i potenciálna utvorenosť, produktivnosť i funkcia prvkov jazyka. Deminutíva sú potenciálne systémovo tvoriteľné od každého substantíva a frekvencia výskytu a typ deminutívnych prípon v detskej reči korešponduje s frekventovanosťou deminutívnych sufixov v danom jazyku. Najčastejšou deminutívnou príponou substantív pri maskulínach v detskej reči i v jazyku je prípona *-ik/-ík*, pri feminatívach *-ka*, pri neutrách *-ko*; celkovo najfrekventovanejšou príponou je sufix feminatív *-ka* (podľa analýzy afixov v slovenčine, Slovník koreňových morfém v slovenčine, op. cit.; porov. aj Ivanová, 2006; a charakteristiky detskej lexiky, Ondráčková, 2013). Deminutívne prípony majú navyše expresívnu funkciu, ktorá sa na pomenováciu navrstvuje, resp. sa s ňou kríži.

Dieťa sa učí jazyk cez rečový prejav tých, ktorí s dieťaťom komunikujú. Preto pri osvojovaní istého jazykového javu sa ako veľmi dôležitá ukazuje frekvencia používania príslušného jazykového javu v rečovom okolí dieťaťa, ktorá nemusí zodpovedať počtu výskytov daného javu v príslušnom jazyku. Príkladom je vzťah deminutív a kompozít. Hoci kompozít je v jazyku viac ako deminutív (podľa počtu daných lexikálnych jednotiek v Slovníku koreňových morfém slovenčiny, op. cit.),

deminutíva sa vyskytujú v rečovom prejave oveľa častejšie. To je jeden z dôvodov, prečo sa ich deti naučia používať a tvoriť oveľa skôr ako kompozitá. Špecifickým determinantom reči dieťaťa je v tomto zmysle reč orientovaná na dieťa (podľa Slančová, 1999), ktorej nápadným znakom je expresívnosť. Ide predovšetkým o register matky, neskôr register učiteľky v materskej škole. Analýza pragmaticky príznakovej lexiky potvrdila vysokú mieru deminutívnosti ako jedného z najvýraznejších rysov reči učiteľky orientovanej na dieťa a registra reči dospelých v styku s dieťaťom vôbec. Široko rozvinutá je hlavne substantívna deminutívnosť. Približne 22% všetkej spoločnej substantívnej lexiky tvoria deminutíva (Slančová, op. cit., s. 184). Teda rečové okolie – jazykový input, t. j. komplex všetkých verbálnych a neverbálnych komunikačných podnetov, ktorým je dieťa vystavené od narodenia zo strany osôb, ktoré s ním nadväzujú kontakt (Průcha, 2011, s. 93), rozhoduje o tom, ktoré jazykové javy si dieťa osvojí skôr ako iné a ako rýchlo.

SCHÉMA: Determinanty rečovej ontogenézy

2.2 Deminutívnosť a expresívnosť v detskej reči

V Slovníku slovenského jazyka (1959) sa detské slová zaraďujú k slovám, ktoré majú expresívny a emocionálny ráz. Pri rozlíšení reči dieťaťa (detská reč a detské slová) a reči orientovanej na dieťa (Slančová, op. cit.), sa expresívnosť viaže predovšetkým na reč orientovanú na dieťa. Deminutívnosť je tu výrazom afektívneho rozmeru registra reči orientovanej na dieťa s pozitívnou orientáciou (Slančová, op. cit., s. 184 – 187), čo súvisí s vyjadrením vzťahu komunikantov k dieťaťu. Zdrobnenina je tu expresívnym výrazom *par excellence*.

Zdá sa, že dieťa si osvojí používanie pravidiel pomerne rýchlo, no sémantika lexikálnych jednotiek si vyžaduje opakovanie slov, ich počutie v rôznych kontextoch, korekciu zo strany dospelých a pod. (porov. Vužňáková, 2012). Pri deminutívach o

to viac, že deminutívnymi príponami sa vyjadruje pragmatická hodnota. Dieťa potrebuje deminutívne slová počuť mnohokrát a v rôznych kontextoch, aby pochopilo, že slovotvorné prostriedky deminutív sú viacfunkčné. Preto sa nazdávame, že v ranom veku, keď sa dieťa učí používať prvé slová, majú deminutíva pre dieťa prvotne nominačnú, nie expresívnu funkciu, slúžia ako nálepky a uspokojenie potreby pomenovať veci. Expresívnosť deti vyjadrujú inými prostriedkami (gestá, mímika, plač, vzdor atď.). Podobne aj citoslovci na začiatku rečovej ontogenézy nemajú v reči dieťaťa expresívny príznak, ale pomenovacia funkciu. Nasvedčuje tomu aj typ citoslovci, ktoré sú príznačné pre detskú reč, t. j. nejde o citové alebo vôľové, ale predovšetkým imitatívne citoslovci, ktorými dieťa nahrádza pomenovania substancií, dejov a vlastností v dôsledku ešte nerozvinutých rečových a kognitívnych schopností (poznatie a osvojenie slovnej zásoby a budovanie pamäti, schopnosť kategorizácie, porov. Hornáková – Kapalková – Mikulajová, 2005; Vužňáková, 2009). Podobne možno vnímať aj okazionalizmy v reči dieťaťa predškolského veku. Okazionalizmy sa totiž vo všeobecnosti hodnotia ako expresívne slová. V detskej reči sú však prirodzeným vývinovým javom a vznikajú v dôsledku budovania pamäti, nie s cieľom ozvláštniť svoj rečový prejav ako je to v prípade okazionalizmov v reči starších detí a dospelých, či autorov umeleckej literatúry (pozri Liptáková – Vužňáková, op. cit.). Ak dieťaťu chýba pomenovanie pre niečo, pomôže si implicitne osvojenými pravidlami jazyka („*Idem sa ľadovať*“ – šmýkať na ľade). Mnohokrát majú deti dokonca tendenciu používať niektoré okazionalizmy isté časové obdobia. Preto je náležité diferencovať príležitostné a vývinové okazionálne pomenovania (porov. Vužňáková, 2012, s. 152). Skutočnosť, že používanie deminutív súvisí s pragmatikou reči orientovanou na dieťa, potvrdzujú aj výskumy osvojovania deminutív vo viacerých európskych a ďalších jazykoch (The Acquisition of Diminutives, 2007).

V tomto zmysle plnia deminutíva v reči dieťaťa prvotne potrebu pomenovať svet okolo seba. Keď začne dieťa používať deminutíva s pragmatickou funkciou, expresivita je dominantne na strane kladných citov a postojov, čo je odrazom charakteru reči orientovanej na dieťa (napr. dieťa je veľmi citlivé na oslovenie: *Ja nie som Ema, ale Emka.*; negatívnu a výzorom strašidelnú literárnu postavu označuje deminutívnym sufixom s pozitívnym hodnotením: *Grufalo* → *Grufalko*).

Ťažko určiť presnú hranicu, od ktorej je súčasťou deminutívnych pomenovaní v reči dieťaťa aj pragmatická hodnota, no vzťah deminutívnosti a expresívnosti v detskej reči je ukázkou toho, že deti sa postupne učia pochopiť prežívanie sveta okolo seba a následne toto prežívanie verbálne vyjadrovať.

2.3 Deminutívnosť a zdobnosť

Deminutíva sa dajú v reči dieťaťa jednoznačne identifikovať vtedy, keď dieťa používa celé slová (nie iba prvú hlásku alebo slabiku slova, napr. *ho* – húska,) a slovo je zrozumiteľné, resp. dá sa z hláskovej podoby slova, prípadne z kontextu

určiť, že ide o deminutívum (porov. *dadu* – dievčatko, *vovo* – zajko X *písmenko* – písmeňko, *oveši* – ovečky, *jajta* – zajka, *taník* – koník).

Substantívne deminutíva sa objavujú v reči dieťaťa v období, keď začne používať dvoj- a viacslovné výpovede a keď citoslovčia, zastupujúce pomenovania predmetnosti, sú nahradené plnovýznamovými slovnými druhmi, t. j. substantívami. Na začiatku rečovej ontogenézy sa v reči dieťaťa objavujú nasledujúce javy:

I. Kolokácie „zdanlivých“ deminutív s adjektívami:

- a) komponenty kolokačného spojenia si významovo odporujú, napr. „*veľký kočiarik*“, „*vejký soník*“, „*vejký domček*“ (vlastnosť určujúca *veľký* rozmer + substantívum pomenúvajúce niečo *malé*);
- b) komponenty kolokačného spojenia znásobujú deminutívnosť; adj. s významom malý + deminutívum: „*malé bábätká*“, „*malý mededík*“ alebo deminutívne adjektívum s významom malý + deminutívum: „*malinké loptičky*“ (vlastnosť pomenúvajúca niečo *malé* + substantívum pomenúvajúce niečo *malé*; vlastnosť pomenúvajúca niečo *veľmi malé* + substantívum pomenúvajúce niečo *malé*).

Analýza komunikácie matky s dieťaťom ukazuje, že ani matka nepoužíva deminutívnu formu substantív na pomenovanie „malého“, ale ako expresívny výraz. Používaním takýchto kolokačných spojení tak nepriamo podsúva dieťaťu takýto spôsob vyjadrovania.

- II. Pomenovania nezodpovedajúce situácii, napr. dieťa s otcom skladá obrázok, na ktorom sú veľké a malé zajace a i pri skladaní veľkých zajacov používajú pomenovanie „*zajačik*“;
- III. Prispôsobovanie sa komunikačnej situácii – dieťa opakuje v nárečovom prostredí nárečové deminutíva, napr. *dúrka*, *džurka* namiesto *dierka*;
- IV. Dieťa si vyberá náhodne formu substantíva – ak mama používa deminutívny i nedeminutívny tvar slova, dieťa používa tiež oba (a to i v tej istej komunikačnej situácii) na označenie toho istého predmetu bez zjavnej diferenciacie súvisiacej s určovaním veľkosti alebo expresívnosti (*maco* i *macík*, *ryba* i *rybka*);
- V. Dieťa deminutívnu podobou substantíva označuje inú entitu, napr.

JNK: muška nazbejala.

MOT: včelička no taká včelička nazbierala.

JNK: a nie muška.

MOT: nie muška.

JNK: ne mucha ani muška.

MOT: ne mucha ani muška ale včelička.

- VI. Aj privlastňovacie a vzťahové adjektíva sú motivované deminutívnymi substantívami, napr. *tačkova*, *mamkina*; *setočkovaný* (*kvietočkovaný*), *obrázkový*, *joptičkový* (*loptičkový*).
- VII. Dieťa označuje tú istú vec v rôznych veľkostiach rovnakou deminutívnu podobou, a to aj vtedy, keď je usmerňované a inštruované dospelým. Trvá na

svojom pomenovaní, resp. používa iný spôsob na vyjadrenie veľkosti ako je deminutívna prípona (väčšie zviera je mama, najväčšie otec).

Tieto skutočnosti nás vedú k záveru, že dieťa používa aj v tomto prípade zdobneniny ako nálepky s cieľom pomenovať svet okolo seba. Používa pomenovania, ktoré mu podsúvajú dospelí hovoriaci (prvé zdobneniny vlastného dieťaťa v 19. mesiaci – *pučky* (papučky), *tačik* (vtáčik), *tonik* (koník), *džamko* (pyžamko), *betko* (bábätko), *havko*, *mačička*, *macík*, *myška*).

Na základe uvedených skutočností možno z ontogenetického hľadiska uvažovať o rozlíšení vlastných a „nevlastných/zdanlivých, resp. vývinových“, deminutívach v reči dieťaťa.

3 Funkčné používanie a tvorenie deminutív ako metakognitívna a metajazyková schopnosť

Ako sme ukázali, deminutívne substantíva plnia v ranom štádiu ontogenézy reči nominačnú, znakovú funkciu, t. j. súvisia s pomenovacou potrebou. Naznačili sme, že toto obdobie môže trvať niekoľko mesiacov. S narastajúcim vekom ubúda počet „vývinových deminutív“ v prospech deminutív s pragmatickou hodnotou a funkciou pomenovať „malé“, „menšie“. Poznanie jazyka sa časom zdokonaľuje. Dieťa si implicitne osvojuje prvky a pravidlá jazyka a dokáže ich funkčne využívať. V prípade deminutív to znamená, že dieťa má implicitne osvojený inventár deminutívnych sufixov, implicitne dokáže tvoriť deminutíva na základe analógie a adekvátne ich používať vzhľadom na komunikačnú situáciu.

Ukazuje sa, že deminutíva:

- sú prvé slovotvorne motivované slová v detskej reči;
- sú veľmi frekventované slová v detskej reči na začiatku rečovej ontogenézy (v istej fáze vývinu reči je najfrekventovanejšou podobou substantív práve deminutívna);
- sa tvoria príponami, ktoré si deti osvojujú skôr a ľahšie ako predponové slová (porov. Rybár, op. cit., Liptáková – Vužňáková, 2009, s. 68 – 69);
- dokážu deti v predškolskom veku implicitne tvoriť a funkčne používať.

Toto sú predpoklady pre explicitné poznávanie jazyka prostredníctvom metakognície a metajazyka. Pod metajazykom rozumieme poznávanie pojmov, prostredníctvom ktorých opisujeme fungovanie jazyka, a pod metakogníciou schopnosť uvedomovať si fungovanie jazyka a jeho funkčné využívanie v komunikácii (porov. Liptáková, 2012). Metajazykové a metakognitívne poznávanie a používanie jazyka súvisí s obdobím intelektualizácie reči (porov. Lechta, 1990), teda približne s obdobím po nástupe dieťaťa do školy. Vo vzťahu k jazyku slovník dieťaťa čoraz viac obsahuje okrem bežných pojmov vedecké, resp. učebné pojmy, dieťa uplatňuje metajazykové a metakognitívne stratégie – chápe komunikačné normy a jazykové pravidlá ako stratégie zvyšovania svojej verbálnej úspešnosti (Liptáková,

2009). Niekoľko experimentov realizovaných v rámci diplomových prác študentmi Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity (A. Urdová: Štylistická hodnota slovo- tvorne motivovaného slova v detskej literatúre, 2003; A. Baranová: Slovo- tvor- ná motivácia a vybrané slová, 2003; J. Bodnárová: Sémantická štruktúra slov vo ve- domí detí mladšieho školského veku, 2004; E. Mišková: Slangové slová v reči detí na 1. stupni ZŠ, 2005; P. Molnár: Slovo- tvor- ne motivované mená osôb v reči detí na 1. stupni ZŠ, 2006) ukazujú, že už deti 2. ročníka dokážu vysvetliť sémantiku deminutív a uvedomujú si aj ich formálnu, vonkajšiu, onomatologickú slovo- tvor- nú štruktúru. Napriek tomu tvorenie deminutív, resp. príponové tvorenie slov, nie je podľa Štátneho vzdelávacieho programu ISCED 1 (2008) súčasťou vzdelávacieho kurikula.

Záver

Pre reč dieťaťa je na začiatku rečovej ontogenézy príznačná deminutívnosť. Na strane dieťaťa však nejde o diferenciáciu medzi malým a veľkým ani o premietanie citového vzťahu dieťaťa k svetu do podoby pomenovania. Dieťa sa učí veci pome- novat', preto na začiatku rečovej ontogenézy majú pre dieťa substantíva s deminu- tívnou príponou prvotne nominačnú funkciu. S rastúcim vekom ubúda počet „ne- funkčných“ deminutív, deminutív ako nálepiek, a postupne sa v predškolskom ve- ku deminutíva implicitne používajú s funkciou zdrobnenosti a expresívnosti. To je predpokladom prirodzeného osvojenia deminutívnosti aj na úrovni metakognície a metajazyka. Štátne vzdelávacie dokumenty a následne učebnice slovenského jazyka nerešpektujú vývinové zákonitosti, preto by tento výskum mal:

1. prispieť k pochopeniu ontogenézy detskej reči a následne k vymedzeniu jej diagnostických metód, a to ako súčasť grantového projektu VEGA Modelovanie rečového vývinu po slovensky hovoriacich detí,
2. ukázať, čo by malo byť vzhľadom na prirodzený kognitívny i rečový vývin dieťa- ťa predmetom školského kurikula. Deminutíva budú rešpektujúc dané zákoni- tosti spracované ako súčasť pripravovanej Encyklopédie jazyka pre deti.

Zoznam bibliografických odkazov:

BRESTOVIČOVÁ, A.: *Lexikálne univerzálie v reči matiek orientovanej na dieťa*. [Lexical universalities in the mother speech oriented to the child.] In: Zborník zo 7. študentskej vedeckej konferencie. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2011, s. 738 – 746.

DOLNÍK, J. – BAJZÍKOVÁ, E. – MLACEK, J. – TOMAJKOVÁ, E. – ŽIGO, P.: *Princípy stavby, vý- vinu a fungovania slovenčiny*. [The principles of construction, development and operation of the Slovak language.] Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského 1999. 165 s.

DOLNÍK, J.: Jazykový systém ako kognitívna realita. [Language system as a cognitive reality.] In: *Jazyk a kognícia*. Ed. Rybár, J. – Kvasnička, V. – Farkaš, I. Bratislava: Kalligram 2005. s. 39 – 83.

DOLNÍK, J.: Synchronna dynamika morfológie. [Synchronous dynamics of morphology.] In: *Morfologické aspekty súčasnej slovenčiny*. Bratislava: Veda 2010, s. 66 – 96.

FURDÍK, J.: *Slovenská slovotvorba (Teória, opis, cvičenia)*. [Slovak word-formation (Theory, description, exercises).] Ed. M. Ološtiak. Prešov: Náuka 2004, 200 s.

HORŇÁKOVÁ, K. – KAPALKOVÁ, S. – MIKULAJOVÁ, M.: *Kniha o detskej reči*. [A book about child speech.] Bratislava: Slniečko 2005. 160 s.

IVANOVÁ, M.: Afixy – frekvenčná, obsahovo-formálna a funkčná charakteristika. [Affixes – their frequency, content-formal and functional characteristics.] In: *Morfematický výskum slovenčiny (možnosti jeho štatistického, elektronického a didaktického spracovania)*. Venované pamiatke J. Horeckého. Ed. M. Sokolová – M. Ivanová – M. Ološtiak. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2006, s. 111 – 144.

Jazyk a kognícia. [Language and Cognition.] Red. J. Rybár – V. Kvasnička – I. Farkaš. Bratislava: Kalligram 2005, 424 s.

LECHTA, V.: *Logopedické repetitórium*. [Logopaedics compendium.] Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1990. 278 s.

LIPTÁKOVÁ, Ľ.: Dieťa a slovotvorba. [A child and word-formation.] In: *Slovo – Tvorba – Dynamickosť*. Na počesť Kláry Buzássyovej. Ed. M. Šimková. Bratislava: Veda 2009, s. 121 – 135.

LIPTÁKOVÁ, Ľ. – VUŽŇÁKOVÁ, K.: *Dieťa a slovotvorba*. [A child and word-formation.] Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta 2009. 203 s.

LIPTÁKOVÁ, Ľ. a kol.: *Integrovaná didaktika slovenského jazyka a literatúry*. [Integrative Didactics of Slovak Language and Literature for Primary Education.] Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity 2011. 580 s.

LIPTÁKOVÁ, Ľ.: *Kognitívne aspekty vyučovania materinského jazyka v primárnej edukácii*. [Cognitive Aspects of teaching the Mother tongue in Primary Education.] Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity 2012. 135 s.

MISTRÍK, J.: *Štylistika*. [Stylistics.] Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1985. 584 s.

ONDRÁČKOVÁ, Z.: *Komparatívny výskum detskej lexiky*. [Comparative research into a child's vocabulary.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2010. [online] Dostupné na [www: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Ondrackova1, http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Ondrackova1/index.html>](http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Ondrackova1). PULIB 2013.

PINKER, S.: *Slová a pravidlá*. [Words and Rules.] Bratislava: Kalligram 2003. 416 s.

PRŮCHA, J.: *Dětská řeč a komunikace. Poznatky vývojové psycholingvistiky*. [Child's speech and communication. Knowledge of developmental psycholinguistics.] Praha: Grada Publishing, a. s. 2011, 200 s.

RYBÁR, J.: Vývin jazyka u dieťaťa – vrodené versus získané. [Child's development of language – native versus acquired.] In: *Jazyk a kognícia*. Ed. Rybár, J. – Kvasnička, V. – Farkaš, I. Bratislava: Kalligram 2005, s. 84 – 103.

SLANČOVÁ, D.: *Reč autority a lásky: reč učiteľky materskej školy orientovaná na dieťa*. [Speech of authority and love: nursery school child directed speech.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 1999. 278 s.

SLANČOVÁ, D.: Východiská výskumu detskej reči v slovenčine. [Starting points for child speech research in Slovak.] In: *Štúdie o detskej reči*. Acta Facultatis Philosophicae Universi-

tatis Prešovensis 193/275. Jazykovedný zborník 23. Ed. D. Slančová. Prešov: Prešovská univerzita, Filozofická fakulta 2008, s. 10 – 28.

Slovník koreňových morfém slovenčiny. [Dictionary of Slovak Language Root Morphemes.] Red. M. Sokolová – M. Ološtiak – M. Ivanová. 1. vyd. Prešov: FF PU v Prešove 2005, 584 s.

Slovník koreňových morfém slovenčiny. [Dictionary of Slovak Language Root Morphemes.] Red. M. Sokolová – M. Ološtiak – M. Ivanová. 2., upravené vyd. Prešov: FF PU v Prešove 2007, 586 s.

Slovník koreňových morfém slovenčiny. [Dictionary of Slovak Language Root Morphemes.] Red. M. Sokolová – M. Ološtiak – M. Ivanová. 3., upravené vyd. Prešov: FF PU v Prešove 2012, 692 s.

Slovník slovenského jazyka. [Dictionary of Slovak Language.] 1. diel. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959 – 1968. [online] Dostupné na [www: <:http://slovník.juls.savba.sk/.>](http://slovník.juls.savba.sk/).

Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike. ISCED 1 – primárne vzdelávanie. [STATE EDUCATION PROGRAM FOR 1. STAGE OF BASIC SCHOOL IN SLOVAK REPUBLIC. ISCED 1 – PRIMARY EDUCATION.] Bratislava: Štátny pedagogický ústav 2008.

Štúdie o detskej reči. [Studies about children's speech.] Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis 193/275. Jazykovedný zborník 23. Ed. D. Slančová. Prešov: Prešovská univerzita, Filozofická fakulta 2008.

The Aquisition of Diminutives. A cross-linguistic perspective. Ed. I. Savickiene – W. U. Dressler. Vytatus Magnus University/University of Vienna 2007. 352 s.

VUŽŇÁKOVÁ, K.: Morfológia, vývin detskej reči a materská škola. [Morphology, the development of child speech and kindergarten.] In: *Slovo o slove*. 15. Zborník KKLV Prešov: PF PU 2009, s. 55 – 69.

VUŽŇÁKOVÁ, K.: *Kompozitá v slovenčine.* [Compound Words in Slovak Language.] Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej university v Prešove 2012. 190 s.

Resumé

Diminutives in language and speech

Research into the mother's and teacher's register in kindergartens/nurseries shows that substantive diminutives are one of the markers of speech oriented towards a child. We therefore analyse child speech to try to find out if and how this fact determines the nature of the latter. We want to show the function of diminutive suffixes in Slovak and their use in child's speech at the beginning of speech development. The results of the research should contribute to the knowledge of word-formation characteristics of the child's speech and are the part of outcomes of the VEGA 1/0129/12 project: Modelling speech development of Slovak-speaking children at an early age. The results serve as the basis for stimulation of the child's speech and knowledge of language. Therefore we compared the implicit language ability of the child at the end of preschool age with their metalinguistic capabilities and explicit knowledge and use of diminutives during their early school years.